

Cvetka Bevc

Baraba

Foto: © Murr

“Zakoljimo prasca!” sem zavpila.

In tu je bil začetek.

Kajti baraba se ne rodiš. Baraba postaneš. Ne rečem, da ni potrebnega nekaj genskega materiala, vsaj kakšno nagnjenje do ekstremne klepetavosti recimo, a najpomembnejše so okoliščine. Kriza. Lakota. Vojna. Ali kombinacija vsega tega. Pravi raj za razcvetanje določenih potencialov.

Zahteve po zakolu si nisem jaz izmislila. Ponovila sem jo za dedkom. Kaj pa naj reče drugega dvanajstletni otrok, ki na začetku vojne skupaj z drugimi člani družine že tri dni je juho iz prekuhanega lubja in zemlje z dodatki posušene trave. Moja sestra Mija me je ozmerjala z barabo, ja, točno ta izraz je uporabila, meni pa je ob tem kar kri zaplala po žilah. To! Baraba! In sploh sem mislila samo na to, kako bo blagodejni občutek polnega želodca s toploto napolnil telo. Pa četudi bo za to zaslužen Mijin pujsi Manci.

Tu je treba povedati, da je bil pujsi tako rekoč družinski član. Če smem pripomniti – to je bilo veliko pred tem, preden so si ga kakšne filmske zvezde omislile kot hišnega ljubljénčka. Pa saj so to zelo čiste živali. In skrajno krivično je, da se ljudje vsepovprek zmerjajo s prasci. Naš pujsi bi to resnično postal, če bi seveda dočakal primerno starost.

Pravzaprav ga je že ob rojstvu posvojila moja sestra. Bil je slaboten, primeren za odpis, a ga je rešila, ga hranila po steklenički, kot dojenček je spal v njeni postelji, pozneje pa zraven nje. Vodila ga je na sprehode, se

pretepala z vaško otročadjo, kadar se je kdo hotel norčevati iz tega. Pozneje je ob obiskih enih in drugih vojakov, ki so stikali za živežem, skupaj z Mancijem čepela na podstrešju in mu v gobček tlačila cunjo, namočeno v žganje. Če pri dojenčkih pomaga, da utihnejo, zakaj pri pujsiju ne bi. Kruljenje je bilo zadušeno, vojaki so odšli in Mancij je obhode vojske srečno preživel, naše lakote pa ne.

Natančno sem opazovala dedka, ko mu je odrl kožo, kot da bi vedela, da mi bo to nekoč še prav prišlo. Kakšne dobrote so nastale iz Mancija. Še najboljše je bilo nekaj, kar je bilo podobno golažu, saj je mama v lonec poleg kosov mesa nasekljala še čebulo, ki sem jo morala izmakniti s sosedovega vrta.

Ko smo hlastno používali nesrečneža, so jokali vsi razen mene. Mama je zmajala z glavo, ker nisem pokazala znakov solza niti takrat, ko smo na vrtu pokopali njegove trikrat prekuhane kosti. Prepevala sem mu pesmico o angelcih in potem novico o pokopu raznosila po okolici. Moja klepetavost je bila takrat že legendarna. Prinesla mi je celo status božjega otroka, kot da sem malo čez les, a to je daleč od resnice, kot boste spoznali. Barabe smo samo na moč iznajdljive. Če je treba, vključimo tudi naš govorni aparat. Še najmanjše zlo. Kadar smo otroci, se znajo s tem okoristiti tudi odrasli. Vsaj moja mama in dedek sta se. Očeta je odnesla bela garda, a zagotovo bi tudi on izrekel kako pohvalno na ta račun. Kje sem že ostala? Oh, včasih me odnese v kakšna razglabljanja in potem izgubim nit pripovedi. Aha, že vem.

Naša hiša je stala na vrhu hriba. S krasnim razgledom daleč naokoli. Nemški vojaki so prav zato v njej hoteli narediti opazovalnico. Nekaj vojakov naj bi noč in dan strmelo skozi okno moje sobe in čakalo na sovražnika.

“Bolje, da tega ne naredite. Moja hčerka se rada potepa naokoli. Ne samo, da se potepa, tudi strašna klepetulja je. Lahko jo ubijete, pa bo še iz groba sipala naokoli novico, da je naša hiša zastražena. Veste, ona je božji otrok,” je mama razložila tipu, ki so ga vojaki privlekli s sabo za prevajalca. “Ein gotes Kind,” je zaskrbljeno ponovil nemški oficir. Pa so se spokali iz hiše, kot da jo bo vsak hip sam hudič pogнал v zrak.

Čez nekaj tednov je bila vas osvobodjena, zdaj so si hoteli partizani narediti opazovalnico. Mama je ponovila zgodbo. Partizanski oficir jo je najprej nahrulil, z božjim imenom je prepovedano opletati, jo je podučil in se skupaj z mano zaprl v sobo. Začel je preverjati, ali se v meni skriva kakšna čudežna moč napovedovanja prihodnosti, božji otroci naj bi to vendar obvladali. Obračala sem oči navzgor, kot sem videla sosedo Ančko, kadar je vedeževala ali pa se samo pretvarjala, da obvlada posel. Mojega

oficirja je zanimalo, ali se bo bolničarka Neža vnela zanj. Majala sem se naprej in nazaj, molela jezik iz ust, se nenadoma ustavila in mu napovedala srečno prihodnost in pet otrok. Fantje so odbrzeli kot za stavo, oficir se je spomnil, da morajo zaščititi skrito bolnišnico in bolničarko Nežo. V našo hišo se je spet naselil mir, kolikor je pač v vojnem času to mogoče. Takrat sem si zapomnila, da se barabam v božjem naročju dobro piše.

Po vojni je bila druga pesem. Oče se ni vrnil, z mamo, dedkom in sestro, ki še vedno ni govorila z mano, smo se preselili v mesto. Teta Julka nam je na smrtni postelji zapustila hišo. Hiša je bila dovolj velika, da se nam je pridružil nekdanji politkomisar, meni so zrasli joški, kar ni ušlo njegovim očem. A tudi jaz znam dobro gledati, pretaknila sem njegovo sobo in odkrila kopico čudnih pisem. Pisma imajo moč. Zlasti če so anonimna. Z idejo o izdajalcu sem okužila sestro.

Če je treba, barabe znamo celiti rane. Najlonske nogavice, ki sem jih izmaknila politkomisarju iz njegove skrite zaloge, so omehčale sestrino srce. Skupaj sva sestavili pismo o hudodelstvih našega sostanovalca. Rešili smo se enega, a dobili drugega.

S tem je bilo drugače. Tovariš Ferdo je bil narodni heroj. Heroji so bili pravi junaki. Ne pa ti izmišljeni Batmani, moške v pajkicah in kaj vem kdo še vse. Kadar si je naš Ferdo oblekel uniformo, so se na njegovih prsih zablaščala odlikovanja, da te je njihov lesk kar zaslepil. Z veseljem sem mu kakšno leto loščila škornje in čakala, da bo opazil moj trud. Mimogrede – barabe znamo biti potrpežljive, če je treba. Za narodnega heroja še posebej. Zlasti ker so heroja od mojega ta starega menda na skrivaj častili beli. Vsaj tako mi je zaskrbljeno zaupal dedek. Potrebujemo politično kritje, je kar naprej ponavljal.

Zloščeni čevlji, mamin golaž in moji večji joški so naredili svoje. Pa da nam ne bi kdo očital konformizma. Kaj potem, če je mama še vedno hodila v cerkev, dedek slavil Stalina, ko se ga ni smelo več, sestra pa se je dobivala z nekdanjim lastnikom tovarne. Bila sem edina rešitev za družino. Tudi barabe imamo pravico preživeti, mar ne. In sploh je imel Ferdi lepo telo, kar je moja naraščajoča ženskost nedvomno opazila. Žrtev ne bo prehuda. Četudi sem na njegovo zahtevo morala čakati na poročno noč, da se odrešim nadležnega devištva.

Mama me je natanko podučila, kaj me čaka. Ni hotela, da bi bila taka nevednica kot ona, ki je v vseh letih zakona le mižala in preštela ovce, dokler se zadeva ni končala. Pa saj mi je bilo tudi brez nje jasno, da ima ženska pravico do užitka. Pa da se ne bi smejali, če vam to pripoveduje starka, lepo vas prosim.

A z mojim užitkom je na začetku slabo kazalo. Ferdiju je granata odnesla nekatere zelo pomembne dele, ki jih je čez nekaj časa nadomestil Ferdijev bratranec Jože, postavni učitelj telesne vzgoje. Njegovi obiski niso ostali brez sledu. Povedala sem Ferdiju, da sem noseča, čeprav njegovi prsti in ustnice niso proizvajali dragocenega semena. Ne, ni se mi zmešalo, nisem se odpovedala svoji karieri barabe. Ob tem dejanju je ta kvečjemu zrasla do neslutnih višin.

Jasno, da sem vedela, v kaj se podajam. Toda – ali ni bilo čudno, da je bil narodni heroj po treh letih brez potomca? Ugled njegove partije je bil omajan, še partijski sekretar ga je menda opomnil na to zadrego. Moj Ferdi se je novice razveselil, nikoli ni povprašal, kdo je oče, onemu pa tudi nisem ničesar zinila. Tako je narodni heroj postal oče malemu Simonu. Mama ga je odnesla h krstu, niti na kraj pameti mi ni padlo, da bi jo v skladu s svojim prepričanjem ustavila. Nasprotno. Moje prepričanje je, da mora biti človek pripravljen na vse. In sploh, komunizem je bil novodobna izmišljotina, cerkev je večna. Če že ne sebi, sem vsaj sinu hotela zagotoviti pot v nebeško kraljestvo. Tako nekako. A pustimo to.

Ko si je telovadni učitelj našel ženo, sem poskusila srečo pri mesarju. Kakšne karmenatelce je sekal s svojimi čvrstimi mišicami. Ne pa tako kot moj dedek, ki je nespretno mrcvaril truplo našega Mancija. Sicer pa – mesa sem imela, kolikor sem hotela. Pravi meseni raj. Pa da ne boste mislili, da sta me moja moška vzdrževala.

Jaz nisem ponaredila svojih dokumentov, da sem dobila delo v kadrovski službi. Moja izobrazba je bila zaradi vojnih razmer sicer okrnjena, a saj to se razume, ne. Po pravici povedano, me šola ni kaj dosti zanimala. Ne vem, zakaj delajo takšen cirkus zaradi zmanjševanja izobraževalnih programov. Saj nas življenje nauči čisto dovolj. Vsi se učimo na lastnih napakah, barabe še posebej.

So bila lepa tista leta. Z možem sva potovala, z mesarjem sva potovala, mama je bdela nad sinovo vzgojo, dedek pa je po Stalinovi smrti umrl zaradi žalosti. Kmalu za tem je v glavo udarila kap tudi mojega moža. Ne vem, ali sem ga s težkim srcem predala v dom za ostarele. Tako breme bi težko prenašala. Na sina ni bilo računati. Ferdo mu je uredil študij v tujini, kjer je tudi ostal. Mislim, da ni podedoval mojih genov, kajti iz samo njemu znanih razlogov ni bilo priporočljivo, da se vrne v domovino.

Bila sem sama, a svobodna. Povem vam, svoboda je nevarna. Nenehno terja vedno večje ugodnosti. Več svobode daš ljudem, več bodo hoteli imeti. Zatiranci nikoli ne zahtevajo potice. Oni hočejo le kruh. Le barabe vemo, da lahko dobimo več.

Zato sem sama še naprej hodila na potovanja. Italija je božanska dežela za kockarje vseh vrst. Ja, saj je tudi to, a v času moje odtekajoče mladosti sem hodila vrtet kolesa sreče v tujino. Oboževala sem igre na srečo. Četudi sem zakockala naš vikend na morju. Potem sem se ustavila. Pravzaprav sem se morala ustaviti.

Neki norec, nekakšna visoka politična živina, za katerega se je izkazalo, da je bil nekdanji možev tovariš, si je zaželel naše nove hiše, prekrasne stare vile, ki so jo renovirali najboljši mojstri. Spremembe zakonodaje so tistemu norcu podale roko, jaz pa sem šele takrat izvedela zgodbo o mojem prestižnem domovanju. Vsako barabo bi bilo sram. Da smo lahko prišli do nje, je moral moj Ferdo izgnati neko židovsko družino, njihovi potomci so hoteli svoje nazaj, stare zamere so stare zamere, tu smo tudi barabe brez moči, zato se tudi v krvna maščevanja nikoli ne mešamo.

Mene je doletelo nekaj prisilni izselitvi podobnega. Nazadnje so me vtaknili v tole luknjo. Sem si rekla, da je to samo začasno, Medtem pa sem brskala po drugih rešitvenih kanalih. V skladu s samoosvoboditveno ideologijo so se oblikovale tudi moje obveznosti v službi. Nič več podaljšanega časa za malice, ko sem lahko opravila vse prepotrebne nakupe in skočila na obisk k mesarju. Treba je bilo pošteno delati. Kar bledlo se mi je od števil in izpolnjevanja obrazcev. Pa kaj jim nihče ni povedal, kam je pripeljal napis Delo osvobaja?

Pomoč sem poiskala pri stari zdravnici. Nežka se je v svoji spretnosti kalila še kot bolničarka, imela je srce kot avtobus, jaz pa sem bila ženska, ki je kot otrok napovedala srečno usodo njenemu možu, da je zbral pogum in jo zasnuhil. To sva že pred časom odkrili v pogovoru, ko so mi zaradi nesrečnega padca morali zamenjati kolke. Nežka je pokazala polno razumevanje. Najprej mi je uredila polovičen delovni čas, potem upokojitev. A na zvišano penzijo, ki bi jo lahko prejemala po pokojnem možu, zaradi birokratskih zapletov nisem mogla računati. Moj penzion je pokril položnice in nekaj obrokov, stare denarne zaloge so kopnele, ker tu in tam sem vendarle skočila kar v domače loge zavrtet ruleto, a se ni dobro končalo.

Tisti Edo, ki se je rad sprehajal z mojim Ferdom in je nekoč skoval misli o sreči, se je motil. Ni res, da si srečo človek gradi sam. Rabimo državo, sistem, politično stranko. Če še to odpove, mora baraba do zadnjih končičev prebuditi svoje bistvo. Barabe želimo preživeti. Vsaj približno. Vsaj malo bolje, kot naši prijatelji. Njihova zavist postane hranilo naših novih podvigov.

Saj bi lahko za pomoč prosila sina. A od njega sem lahko pričakovala le novoletno voščilnico in, kadar se je spomnil, kakšen klic za rojstni dan.

Mesar ni več prodajal mesa, zelenjava pa ni po mojem okusu. Časi, ko bi lahko v kadrovske izpeljala kaj denarja na svoj račun ali v finančne oaze, so minili. Pa še starost s sabo lahko prinese mrtvilo. Dolgčas. Brskanje po spominih. Nekaj časa sem dvigovala svojega revolucionarnega duha s podobo telovadnega učitelja iz mladih let, si vrtala po češplji in se šla virtualno resničnost. Ne vem, kako si mladi lahko z njo pomagajo. Jaz sem začela lesti v depresijo, ki je do tedaj nisem poznala. Ja, saj ne rečem, rešitev pridobivanja dodatnih sredstev bi lahko bila prodaja doma narejenih jopic (plesti in kvačkati nikoli nisem znala) ali pa bi kot dobrodušna babica iz soseske lahko varovala majhne otroke (še moj mi je šel na živce, kaj mi tuji ne bi šli). Zato sem v trgovini nekajkrat odigrala slabost. Kdo bi brskal po zajetni torbici onemogle starke, ki se je nenadoma zrušila na tla in ječala, da se ji blede od lakote. Dobri ljudje so me spravili pokonci, me dodatno založili s hrano in odpeljali domov. A ko sem podoben prizor videla v nekem ameriškem filmu, sem se temu odpovedala. Gnili kapitalisti bodo kopirali moje zvijače, ali kaj?! Odpade. Pa še na beračenje me je vse skupaj spominjalo.

Slednje je absolutno odpadlo. Ne bom z ličnim klobukom na glavi razlagala mimoidočim, da že tri dni nisem jedla, iztegovala tresočih rok in sramežljivo sklanjala glavo, kot to počne sosed iz drugega nadstropja. Saj sem ga videla na trgu. Najhuje je bilo, ko je pleteničil nekaj o tem, kako ga je sram. Mene bi bilo tudi. Pa zaradi drugih razlogov kot njega. Ker bi odpovedala kot baraba. Mi ne končamo tako. Osamljenost vzamemo v zakup. Zamižimo na levo oko, ko podrsavamo do stranišča, ki je na hodniku. Pobožno gladimo bidermajersko omaro, ki v notranjosti skriva kristalne kozarce in srebrn pribor, dokaz naše nekdanje slave, ki ga niti za ceno življenja ne bi prodali. A da bi se odpovedali svoji iznajdljivosti, prevejanosti in sposobnosti, da goljufamo na najbolj perfidne načine?

Ne. Ličen klobuk sem zamenjala z ruto, vtaknila v torbo pločevinast krožnik in se odpravila na pohod po javnih lokalih. Saj vsi poznamo stranišča za javno uporabo. Čista so kot angelčkova ritka, saj jih drugače lahko zadane sulica sanitarne inšpekcije, ki nikoli ne zgreši cilja. Kaj pa me je stalo, če sem kakšno uro s svojo postavo zapirala pot ljudem, žejnim olajšanja? Stegnila sem predse krožnik, zamomljala Dva evra, prosim, in človeka spustila naprej. Nikoli nisem nosila iste obleke ali rute, lokale sem menjavala kot za stavo in se držala pravila, da nikoli ne obratujem dvakrat na istem mestu.

Moj posel je kar nekaj časa lepo cvetel. Tako rekoč s človeškimi iztrebki sem zapolnila manko v svojem penzionu. Potem je lokalov zmanjkalo. Pa tudi obiskovalcev je bilo vedno manj. Ali pa so nevidno delovno silo

nadomestili avtomati. Na svoj zadnji delovni dan sem oskubila policaja. Čeprav sem že nehala delati, se nisem mogla premagati, ko sem ga videla, kako se drži za zadnjico in mi v roko tišči desetaka. Odkurila sem jo, še preden se je vrnil. Intuicija barabe je neverjetna. Tudi tokrat ni zatajila. Sosed, tisti, ki berači, mi je povedal, da je na straniščih opazil obvestilo, da stranke vljudno prosijo, naj ne zaupajo starki, ki od njih terja denar za uporabo stranišča.

Zdaj je šlo zares. Tisti mesec mi je zmanjkalo denarja za hrano že prvi teden. Le nekaj drobiža je ostalo. Za krompir in korenje. Sredi najbolj mračnih misli me je zmotilo mijavkanje. Še nikoli ga nisem tako slišala. A kadar nam gre za nohte, se najbrž vsi čuti izostrijo. Stopila sem na hodnik. Vrata ne verando so bila priprta. Mijavkanje je potihnilo. Namesto tega sem zaznala omamno vonjavo.

Meso! Po vonju je spominjalo na golaž, ki ga je mama pripravila iz ostan-
kov pujsa Mancija. Pa kaj je to?! Saj ne more biti, da bi mi spomin hotel
prebuditi slabo vest. Odločno sem odprla vrata in zagledala mačka, ki je
mlaskaje praznil posodico z mačjo hrano. Halo?! Ta debeli stvor je žrl tako
rekoč mojo najljubšo hrano. Ne meneč se za njegovo pihanje in mijavkanje,
sem mu izmaknila posodo, oddirjala v svojo sobo, izpraznila vsebino na
krožnik in posodo hitro odnesla nazaj. Maček je polizal ostanke, jaz pa
sem se spravila nad vse ostalo. Pa ne kar tako. Dodala sem malo česna in
peteršilja ... Tako slastne večerje že dolgo nisem imela.

Na tem mestu je treba nekaj povedati. V naši hiši živi kakih deset strank.
Večinoma starejših. Ne bom rekla starih. Pač starejši občani. Penzionisti.
Pa mlad par brez otrok na podstrešju. In v pritličju neka samohranilka
s polnoletnim otrokom. Ostalo je vse artritčno, na pol pohabljen in
pozabljen, nekateri pa vendarle še z dosti energije, da komu polepšajo
dan. Gospa Minka je že ena takih. Že zaradi rednih dodatkov svoje hčerke.
Ob sobotah pušča pred mojimi vrati potico, predvsem pa hrani potepuške
mačke. Najprej si zaradi tega sploh nisem belila glave, toda nazadnje sem
ugotovila, da na redne obiske prihaja le eden. Feliks. Srečko. Ob naslednji
kraj njegove hrane sem si ga bolj natančno ogledala. Vsaj po videzu izrezan
Garfield, tisti maček, čigar smešnice v stripu lahko odkriješ v dnevnem
časopisju. Ampak tale ni bil nič lenoben. V naslednjih tednih sem se za
svojo hrano (kako hitro nekaj postane naša lastnina) morala z njim že
pošteno boriti.

Ne vem, ali je zaradi tega postajal vedno bolj mršav. Kar tudi ni ušlo
sosedu Minki. Najbrž mu je zaradi tega zamenjala jedilnik. Mesne konzerve
so nadomestili krekerji! Padla sem v odtegnitveno krizo.

Nekaj morate razumeti. Lahko sem premagala odvisnost od spletk, prevar, seksa, kockanja, nakupovanja, samote ali družbe, kakor vam drago, a od mesa nikakor. Moje brbončice se že ob samem vonju mesa spremenijo v razbohotene ščegetavčke, ki terjajo potešitev. Potrebovala sem meso. Prodala sem srebrnino in kristalne kozarce. Prodala bidermajersko omaro in na boljšem trgu zbirko klobukov, da sem se dokopala do poštenega svinjskega režnja. Začela sem se ozirati za golobi, a moj želodec stavi izključno na laznino.

“Zakoljimo mačka!” sem v sanjah zaslišala glas svojega deda. Ponovila sem za njim, nastavila Srečku ostanek svoje zadnje mesne večerje in čakala.

Ne bom opisovala poteka, treba je ohraniti mero dobrega okusa, a lahko rečem, da sem delo profesionalno opravila. Skoraj tako dobro, kot da bi odrla pujsija. Srečkovo kožo sem odvrгла v smeti, zraven pomešala nekaj svojih starih čipkastih kombinež, da bi zakrila sledi, in se lotila kuhe. Ravno ko sem skuhala mačji golaž, je na vrata potrkala soseda Minka. Pred nos mi je molela okrvavljeno mačjo kožo in moje kombineže, vreščala, da tiste čipke lahko pripadajo samo meni.

“Baraba!” je zatulila. Kaj zatulila! Zavreščala je glasneje kot nekoč moja sestra.

Saj veste, kaj je sledilo, gospod kriminalistični inšpektor. Ali mi je žal, ker sem jo zabodla? Kaj pa vem. Barabi nikoli ne smeš reči, da je baraba. To je naša najšibkejša točka. Nekam blede se mi zdite. Ste lačni? Boste mogoče še en krožnik golaža?